

УДК 378.004+378.14

*МАРГАРИТА НОСКОВА, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний
університет "Львівська політехніка", Україна
ORCID iD 0000-0003-4361-737X
margaryta.v.noskova@lpnu.ua*

СТАН ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

*MARGARYTA NOSKOVA, PhD, associate professor, associate
professor of the department of pedagogy and innovative
learning, Lviv Polytechnic National University, Ukraine*

STATE OF TEACHERS 'READINESS FOR DISTANCE LEARNING IN QUARANTINE CONDITIONS

У статті на основі аналізу наукових публікацій і статистичних даних, що перебувають у відкритому доступі, конкретизовано поняття "готовність педагога до використання дистанційного навчання" та представлено окремі результати проведеного дослідження щодо готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до впровадження дистанційного навчання під час карантину навесні 2020 року. Зосереджено увагу на ключових проблемах, які було виявлено шляхом онлайн-опитування педагогів шкіл України. Окреслено ключові проблеми, які виникали в учителів під час організації дистанційного навчання навесні 2020 року.

Ключові слова: готовність педагога, дистанційне навчання, карантин 2020, опитування педагогів.

Summary. The article, based on the analysis of scientific publications and statistics available in the public domain, specifies the concept of "teacher readiness to use distance learning" and presents some results of a study on the readiness of teachers of secondary education to implement distance learning during quarantine in spring 2020 year. The focus is on key issues identified through an

online survey of Ukrainian school teachers. The key problems that teachers had during the organization of distance learning in the spring of 2020 are outlined.

Key words: teacher readiness, distance learning, quarantine 2020, teacher survey.

Мета: представити окремі результати дослідження щодо організованого в закладах загальної середньої освіти навчання під час карантину навесні 2020 року, зокрема, виявити стан готовності вчителів до дистанційного навчання у цей період.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на глобальні економічні та політичні процеси, зачепила всі держави світу та чинить вплив на суспільні зміни, наслідки яких ми відчуватимемо тривалий час. Стрімкий розвиток та поширення захворювання світом потребують миттєвого реагування на виклики, які постали перед країнами, виявили реальний стан галузей економіки кожної країни та їхню здатність протистояти проблемам. Особливо гостро на впровадження довготривалого карантину в Україні відреагувала система освіти, яка виявилась не готовою до віддаленого навчання, і переважна більшість

закладів загальної середньої освіти була змушена шукати способи організації такого процесу не маючи чіткого плану впровадження дистанційного навчання, відповідної технічної підготовки, програмного забезпечення та підготовлених педагогів. Непроста ситуація в розвитку подій торкнулась учнів та їх батьків.

Аналіз досліджень та публікацій. Необхідність прийняття швидких рішень зумовили проведення вченими та практиками низки "польових" досліджень та аналізу ситуації, що склалась у системі освіти, виявлення типових проблем, загроз та можливостей, які можливі в теперішньому часі. Науковці спробувати змоделювати шляхи розвитку освітньої галузі з урахуванням змін, спричинених пандемією та результатами впровадження елементів дистанційного навчання у школах тощо.

За останні пів року у вітчизняних і закордонних наукових журналах опубліковано серію матеріалів, присвячених процесу та результатам організації карантинного навчання 2020 року. Зокрема, маємо на увазі проблему навчання в умовах тривалого карантину (*Мальований, 2020*); статті, які містять первинні дослідження на основі опитувань педагогів, батьків (*Овчарук,*

2020; *Результати...*, 2020), представляють імовірні моделі розвитку освіти з урахуванням глобальних змін в освітньому дизайні (*Al-Okaily &, 2020; Impact...*, 2020) тощо.

Як зазначають дослідники, зміни, які відбулись в освітніх системах через COVID-19, мають не епізодичний та короткотривалий характер, а навпаки, формують нові принципи організації навчального процесу, взаємодії його учасників та спричинять суттєві зміни у способі й можливостях навчати та навчатися.

Саме тому так важливо зараз виявити реальний стан готовності педагогів до майбутніх перемін, визначити типові проблеми та загрози, які постають перед вчителями, закладами освіти, органами управління освітою, структурами, які покликані забезпечувати професійний розвиток педагогів тощо, а також окреслити можливості, які відкриваються для закладів освіти, учителів, учнів та їхніх батьків через докорінно інші підходи до способів організації навчального процесу, зміщення акцентів у представленні навчального контенту та взаємодію учасників навчання між собою, у роботі з навчальним матеріалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед спробуємо окреслити поняття "готовність" у проведеному дослідженні, а також конкретизувати сутність терміна "дистанційне навчання" саме в контексті організації навчання у закладах загальної середньої освіти України під час тривалого весняного карантину 2020 року. Обидві дефініції потребують уточнення та деталізації саме в контексті подій, пов'язаних з поширенням COVID-19.

Проблема готовності педагогів до професійної діяльності перебуває у центрі уваги вітчизняних науковців (*Гуржій, 2013; Кобилянська, 2018; Кравець, 2016; Кравець, 2018*). Ми ж спираємось на визначення поняття "готовність" як комплексного явища, що складається з кількох компонентів, а саме: мотиваційного – як усвідомленого

використання професійних навичок та досвіду; змістовно-процесуального – здатності на практиці застосовувати професійні знання та безпосередньо у процесі навчання і викладання; конструктивного - уміння креативно реалізовувати на практиці здобутки розвитку освітніх технологій та методик викладання (*Гуржій, 2013, с. 88–89*). Зважаючи на глобальний характер поширення цифрових технологій, їх вплив на розвиток суспільства в усіх його сферах та галузях, важливими також вважаємо соціальний і ціннісний компоненти, про що окремо зазначали у своїх попередніх працях (*Носкова, 2017, с. 50*).

Перейдемо до розгляду терміна "дистанційне навчання" і наголосимо на тому, що для уникнення багатозначності трактувань та співвіднесення з поняттями "електронне навчання", "онлайн навчання", про що ведуться тривалі дискусії не лише у вітчизняному науковому товаристві, а й за кордоном (*Moore, J. L. &, 2011*), ми послугуємо визначенням, сформульованим у Положенні про дистанційне навчання (2013). Названий документ чинним і дотепер: "Під дистанційним навчанням розглядаємо індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій" (*МОН України, 2013*).

Зважаючи на викладене вище, нами визначено зміст поняття "готовність педагога до використання дистанційного навчання" у нашому дослідженні, що подане як здатність до організації та забезпечення навчального процесу з використанням інструментів і сервісів, що дозволяють вчитися та вчити віддалено online та offline. Таким чином, педагог, котрий забезпечує таке навчання, повинен володіти комплексом технологічних навичок

та вмінь, мати достатні знання про особливості електронного навчання, досвід, хоча б початковий, щодо їх застосування на практиці. Також педагог має бути забезпеченим технічними засобами для організації і проведення такого навчання, а саме комп'ютером або іншим гаджетом підключеним до мережі Інтернет з достатньою швидкістю передачі даних. Ураховуючи обставини карантину, цю техніку педагог повинен мати в особистому володінні, адже доступ до робочого місця обмежений. Аналогічні вимоги щодо технічного забезпечення стосувались і учнів, які навчались удома. Крім означеного, з метою захисту особистих даних учасників навчального процесу та його ефективної організації на відстані, заклад освіти має створити власне інформаційне середовище із сучасними технологіями дистанційного навчання.

Отже, наше дослідження покликане визначити, чи були забезпечені необхідні технічні та технологічні умови в закладах загальної середньої освіти та наявні в педагогів необхідні знання, уміння й навички для організації дистанційного навчання під час тривалого карантину, викликаного пандемією COVID-19.

У рамках дослідження нами проведено опитування педагогів закладів загальної середньої освіти України. Аудиторія респондентів була обмежена користувачами тематичних фахових груп соціальної мережі Facebook та слухачами курсів підвищення кваліфікації на базі Центру інноваційних освітніх технологій інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету "Львівська політехніка" проводилось у червні-вересні 2020 року. Наш вибір опитуваних спричинений кількома чинниками, що дозволив автоматично залучити тих педагогів, котрі:

- ІКТ-грамотні, користуються Інтернетом для професійних потреб, зокрема, для свого професійного розвитку;

- займають активну соціальну позицію щодо фаховості використання інноваційних освітніх техно-

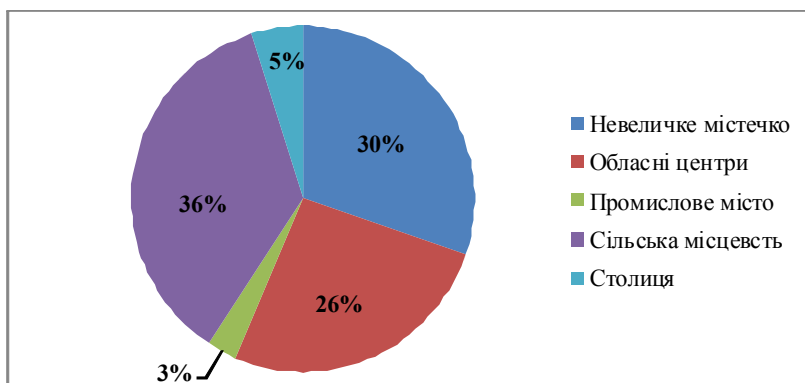

Рис.1. Розподіл респондентів за розташуванням закладу загальної середньої освіти, у якому працює респондент, %

логі, зокрема цифрових;

- імовірно використовували цифрові технології у навчальному процесі й до початку карантину, запроваджували дистанційне навчання, а значить, мають певний досвід у цій царині;

- мають досвід дистанційного навчання в ролі учня (студента), тобто йдеться про слухачів курсів підвищення кваліфікації на базі Центру інноваційних освітніх технологій, котрі здатні адекватно оцінити ефективність організованого навесні навчання.

Загалом було опитано 784 педагоги, котрі представляють усю територію України, окрім тимчасово

окупованих територій Донбасу та Криму (рис. 1).

Наведемо окремі результати опитування, які дозволили виявити стан готовності педагогів до дистанційного навчання та певні тенденції і загрози в організації навчального процесу, а також відповіді на питання "Чи було весняне навчання, власне, дистанційним та ефективним?"

Отож більшість респондентів (87%) і до початку карантину і під час карантину для організації навчання використовували власну техніку, переважно смартфони (77,2%) та ноутбуки (57,4%). Вони мали можливість обрати кілька варіантів відповіді. 73,4% опитаних

учителів користуються на робочому місці Інтернетом, 16,4% з яких оплачують послуги Інтернет-зв'язку з власних коштів. Відповіді респондентів підтвердили, що більшість учнів для навчання використовують смартфони (86,7%), однак, як зазначено, 13,2% здобувачів освіти не мають відповідної техніки (комп'ютер, смартфон) для повноцінного дистанційного навчання.

Лише 8,3% респондентів вказали, що в закладі освіти, де вони працюють, ще до початку карантину було розгорнуто власне інформаційне середовище, переважно на базі GSuite. Загалом 24,39% опитаних зазначили, що на даний момент заклад освіти має власне електронне освітнє середовище. Більшість педагогів (86,4%) наголосили, що єдиного інформаційного середовища заклад освіти не мав; 5,3% осіб не змогли відповісти на питання щодо наявності в закладі освіти власного електронного освітнього середовища.

Під час карантину більшість педагогів для організації навчання використовувала різні цифрові ресурси. Зокрема, учителям ми запропонували обрати зі списку сервіси та інструменти, які вони застосовува-

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на питання «Оцініть, наскільки успішним було навчання у вашому закладі освіти навесні 2020 року», у %

Варіант відповіді	%
0/ - неуспішне	1,63
1/ - ми пробували, але нам нічого не вдалось	0
2/ - дещо вдалось окремим учителям, але єдиної системи не було	14,63
3/ - дещо вдалось в організації навчання у школі (і вчителям, й адміністрації)	4,88
4/ - є осередки ефективного навчання, однак є і невдалий досвід	8,94
5/ - кожен учитель використовував для організації навчання знайомі йому інструменти	45,53
6/ - Заклад має власне доменне ім'я, розгорнуто електронне середовище	4,88
7/ - налагоджено роботу в єдиному електронному середовищі, учителі та учні мають власні облікові записи і вміють їх використовувати	16,26
8/ - у єдиному електронному середовищі закладу є тематичні колекції навчальних матеріалів, що апробовані та активно використовуються учасниками освітнього процесу	0,81
9/ - єдине освітнє середовище використовується і для організації навчання, і для електронного документообігу, і для спілкування усіх учасників освітнього процесу	2,44
10/ - ми ефективно використовували єдине освітнє середовище для організації навчання, готові ділитися напрацьованим досвідом	0

ли або додати власний варіант. Як результат, виявлено шість найбільш популярних інструментів: Viber – 91,7%, YouTube (відео, яке перебуває у відкритому доступі) – 65,9%, електронна пошта – 58%, Zoom – 45,4%, Classroom – 39,1%, шкільний сайт – 23,7%, Skype – 23%.

Розподіл відповідей на питання "Оцініть, наскільки успішним було навчання у вашому закладі освіти навесні 2020 року" наочно продемонстрував причину використання месенджера як базового сервісу для організації навчання, адже більшість педагогів самостійно прибігали до способів організації навчання (табл. 1).

Як бачимо за розподілом відповідей, проведене навесні 2020 року навчання у закладах загальної середньої освіти самі вчителі не вважають успішним та ефективним, відзначаючи, що були змушені самотужки обирати інструменти і платформи для організації навчання, у своєму виборі керуючись рівнем доступності для учнів та вчителя, простою використання – 45,5%.

Більшість опитаних педагогів (68,4%) вказали, що їхні цифрові навички і досвід використання ІКТ у навчальному процесі до карантину були недостатніми для організації ефективного дистанційного навчання. Лише 14,9% респондентів вважають, що перехід з очного до дистанційного навчання стає для них та їхніх учнів невідчутним, і це йдеться про педагогів зі шкіл, де ще до карантину було створене власне інформаційне освітнє середовище, активно впроваджувались технології змішаного навчання. 39,1% педагогів не змогли обрати з наведених цифрових інструментів програмне забезпечення та сервіси, які дозволяють організувати дистанційне навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одержані в результаті опитування дані дозволяють припустити, що визначальним показником успішності організації навчального процесу під час карантину весною 2020 року в закладах загальної середньої освіти України

була наявність у педагогів попереднього досвіду використання цифрових технологій у навчальному процесі. Саме недостатнє їх застосування до карантину, відсутність у більшості шкіл власного інформаційного середовища, розгорнутого на базі доступних безкоштовних середовищ, які надають провідні ІТ-компанії світу, наприклад, Google або Microsoft, не дозволило школам швидко перейти в дистанційний формат навчання. Водночас відсутність практики використання дистанційних платформ, наприклад Moodle або EdX, для змішаного або дистанційного навчання у докарантинний період призвела до хаотичного застосування вчителями доступних цифрових ресурсів, таких як месенджери, що жодним чином не дозволяє засвідчити ефективне та якісне навчання.

Також опираючись на визначення сутності дистанційного навчання та об'єктивні результати проведеного опитування, можемо стверджувати, що навчання, організоване навесні 2020 року в закладах загальної середньої освіти, не можна називати дистанційним або навчанням з використанням дистанційних технологій, оскільки для цього потрібне відповідне інформаційне середовище, створене на базі відповідного програмного забезпечення або цифрового інструментарію у захищеному корпоративному середовищі закладу освіти, якого не було у переважній більшості шкіл. Відчувався і брак підготовлених учителів, котрі мали б бодай початковий рівень знань і навичок організації дистанційного навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Al-Okaily, M., M Alqudah, H., Matar, A., Lutfi, A., & Taamneh, A. (2020). Impact of COVID-19 Pandemic On Acceptance Of E-Learning System In Jordan: A Case of Transforming The Traditional Education Systems. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 8 (4), 840-851. Retrieved from: <https://doi.org/10.18510/hssr.2020.8483>

Impact of Coronavirus Pandemic

on Education. (2020). *Journal of Education and Practice*, 11, 13, 108–121. Retrieved from: <https://doi.org/10.7176/JEP/11-13-12>

Moore, J. L., Dickson-Deane, C., Galyen, K. (2011, March). E-Learning, Online Learning, and Distance Learning Environments: Are They The Same? *Internet and Higher Education*, 14, 2, 129–135. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2010.10.001>

Гуржій, А., Карташова, Л., Лапінський, В. (2013). ІТ-готовність вчителів іноземної мови: методологія, теорія, технології. Інститут обдарованої дитини.

Кобилянська, Т. (2018). Характеристика готовності до професійної діяльності як педагогічної категорії. *Молодь і Ринок*, 11 (166), 164–170. Взято з: <http://mir.dspu.edu.ua/article/viewFile/152285/151398>

Кравець, С. (2016). Суть і компоненти готовності педагогів до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*, 12, 88–97. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/709017/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>

Кравець, С. (2018). Прогностична модель дистанційного професійного навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*, 15, 21–28. Взято з <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/42>

Мальований, Ю. І. (2020). Дистанційне навчання: реалії та перспективи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 1 (2), 1–3. Взято з <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1>

Міністерство освіти і науки України. Наказ № 466. (2013, April 25). Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Верховна Рада України. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

Носкова, М. (2017). Інтернет-технології у діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. Левада.

Овчарук, О.В. (2020). Визначен-

ня потреб вчителів у використанні цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину, спричиненого пандемією COVID-19. (*Матеріали VI науково-практичної конференції (28 травня 2020 року)*). Харків.

Аналітичні матеріали. (2020). Результати онлайн опитування "Потреби учителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину", Інститут інформаційних технологій і засобів навчання.

REFERENCES

- Al-Okaily, M., M Alqudah, H., Matar, A., Lutfi, A., Taamneh, A. (2020). Impact of COVID-19 Pandemic On Acceptance Of E-Learning System In Jordan: A Case of Transforming The Traditional Education Systems. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 8 (4), 840-851. Retrieved from <https://doi.org/10.18510/hssr.2020.8483>
- Impact of Coronavirus Pandemic on Education. (2020). *Journal of Education and Practice*, 11, 13, 108–121. Retrieved from <https://doi.org/10.7176/JEP/11-13-12>
- Moore, J. L., Dickson-Deane, C., & Galyen, K. (2011, March). E-Learning, Online Learning, and Distance Learning Environments: Are They The Same? *Internet and Higher Education*, 14, 2, 129–135. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2010.10.001>
- Ghurzhij, A., Kartashova, L., Lapinskyj, V. (2013). IT-ghotvnystv vchyteliv inozemnoji movy: metodologhija, teoriya, tekhnologhiji. Instytut obdarovanoji dytyny.
- Kobyljansjka, T. (2018). Kharakterystyka ghotvnosti do profesijnoji dijajlnosti jak pedagoghichnoji kateghoriji. *Molodj i Rynok*, 11 (166), 164–170. Retrieved from <http://mir.dspu.edu.ua/article/viewFile/152285/151398>
- Kravecj, S. (2016). Sutj i komponenty ghotvnosti pedagoghiv do vprovadzennja dystancijnogho navchannja kvalifikovanykh robotnykiv. Naukovyj visnyk Instytutu profesijno-tekhnichnoji osvity NAPN Ukrainy. *Profesijna Pedagoghika*, 12, 88–97. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/709017/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>
- Kravecj, S. (2018). Proghnostychna modelj dystancijnogho profesijnogho navchannja. Naukovyj visnyk Instytutu profesijno-tekhnichnoji osvity NAPN Ukrainy. *Profesijna Pedagoghika*, 15, 21–28. Retrieved from <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/42>
- Maljovanyj, Ju. I. (2020). Dystancijne navchannja: realiji ta perspektyvy. *Visnyk Nacionaljnoji akademiji pedagoghichnykh nauk Ukrainy*, 1(2), 1–3. Retrieved from <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1>
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Nakaz #466. (2013, April 25). Pro zatverdzhennja Polozhennja pro dystancijne navchannja. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
- Noskova, M. (2017). Internet-tekhnologhiji u dijajlnosti kerivnyka z a g h a l j n o o s v i t n j o g h o navchaljnogho zakladu. Levada.
- Ovcharuk, O.V. (2020). Vyznachennja potreb vchyteliv u vykorystanni cyfrovykh zasobiv ta IKT v umovakh karantynu, sprychyenenogho pandemijeju COVID-19. *Materialy VI naukovopraktychnoji konferenciji (28 travnja 2020 roku)*. Kharkiv.
- Rezultaty onlajn opytuvannja "Potreby uchyteliv u pidvyshhenni fakhovogho rivnja z pytanj vykorystannja cyfrovykh zasobiv ta ikt v umovakh karantynu". (2020). Analitychni materialy, Instytut informacijnykh tekhnologhij i zasobiv navchannja.

Стаття надійшла 19.10.2020 р.